

Siroko je lišće Petra Latinovića ostaje na nivou zanimljive teme, ali ne i ubeđljive umetničke transpozicije. Izvestan broj filmova udovoljava nekim žanrovskim zahtevima tržišta i predstavlja dug našem bioskopskom repertoaru, mada ostaju sporni na planu realizacije, dramaturške osmišljenosti, pa čak i jednodimenzionalnosti svog humora, na primer *Sesta bržina* Zdravka Šotre, *Laf u srcu* Miće Miloševića, *Ljubi, ljubi, al' glavu ne gubi* Zorana Čalića itd. Polemisiti o povodima i razlozima stvaranja ovakvih i sličnih ostvarenja krajnje je izlišno, jer ona upravo svojim postankom negiraju svako ozbiljnije razmišljanje. I na kraju: Festival jugoslovenskogigranog filma nas je još jednom uverio u mogućnost umetničke obnove naše kinematografije i njenu vitalnost. A to je u ovom trenutku više nego dovoljno.

PANČEVAČKA IZLOŽBA JUGOSLOVENSKE SKULPTURE

Piše: Momčilo Paraušić

Ovogodišnji oktobar doneo je Pančevcima nesvakidašnje uzbuđenje — susrete sa stotinu vajarskih dela, odnosno s onim što, s malim izuzecima, predstavlja antologiski izbor iz ostvarenja u jugoslovenskoj skulpturi u poslednjih deset godina. Tako se ova sredina otvorila za svu raznolikost i širinu traganja za savremenim izrazom u kamenu, drvetu, metalu i drugim materijalima.

Do ovog susreta došlo je na tlu bogate likovne tradicije, čija najdublje i najplemenitije korene nalazimo u tragovima kista Konstantina Danila, Uroša Predića, Paje Jovanovića i drugih. U posleratnim godinama paletu »preuzima« grupa »Pančevo 5« (Stojan Trumić, Ksenija Ilijević, Božidar Jovović, Dobrivoje Vojinović i Jovan Vitomirov). Pre desetak godina počinje da radi likovna kolonija »Deliblatski pesak«, galerija Centra za kulturu »Olga Petrov«, u kojoj se smenjuju vrlo kvalitetne postavke, zatim se otvara Oktobarski salon... U gradu stvara nekoliko desetina akademskih slikara, vajara, grafičara, dizajnera... Ne treba prečutati ni poletni likovni amaterizam. A svi ovi likovni dogadjaji i postavke imaju vrlo privrženu i radozalu publiku.

U međuvremenu, u našoj zemlji bilo je više vajarskih manifestacija šireg karaktera, koje su nastajale kao plod saradnje nekih sredina ili kolonija. Već su dobro poznati aranđelovački mermer, portoroški kamen, mariborski metal, prilepsko drvo... Međutim, skulptura je do ovog pančevačkog oktobra predstavljena samo као jedna dimenzija umetničkih programa. U Pančevačkoj izložbi jugoslovenske skulpture ova umetnost je dobila »čistu« postavku, a Pančevo »patentiralo« vrhunsku umetničku manifestaciju, prvu takve širine i ambicije u našoj zemlji. Organizator je Centar za kulturu »Olga Petrov«, kroz čije je akcije i iskustva i sazrela ova ideja, a sredstva (98 starih miliona) su dali Pančevo i Vojvodina preko samoupravnih interesnih zadržica za kulturu.

VAJARSKA MAPA JUGOSLAVIJE

Prvu Pančevačku izložbu jugoslovenske skulpture otvorio je 5. oktobra — uoči Dana oslobođenja grada — Nandor Major, izvršni sekretar u Predsedništvu CK SKJ. Skulpture će među Pančevcima ostati do 25. oktobra.

Umetnički savet Izložbe poslao je 116 poziva, na koje je svoje radove poslalo sto vajara. Ovakav odziv bio je veliko priznanje i radosť za sve koji su, na ovaj ili onaj način, doprineli da se ova ideja ostvari. Još važnije je to što se pokazalo da jugoslovenska skulptura traži jugoslovenske susrete i poznanstva.

To bi bila kratka priča o tome kako se desilo da se na jednom mestu sretne sto vajara iz dvadeset gradova, od Ljubljane do Skoplja, od Subotice do Nikšića, odnosno kako je nastala jedna svojevrsna stranica našeg kulturnog života — vajarska mapa Jugoslavije. Redove na njoj nadahnuto su ispisali: Dušan Džamonja, Olga Jančić, Dušan Tršar, Petar Hadžibosković, Kosta Angeli Radovani, Slavko Tihec, Matija Vuković, Boško Kučanski, Ljubomir Denković, Milija Glišić, Tomislav Kažuljarić, Jana Lenassi, Pavle Pejović, Milan Viđić...

— Ova sabirna postavka jugoslovenskog vajarstva, iako malo nepotpuna, pokazuje da se u jugoslovenskoj skulpturi odvija jedan proces koji je karakterističan po tome što je suprotan od svih koji su svojstveni mediju klasičnog slikarstva, grafike itd. A taj proces je sadržan u sledećem: vajari su, bez obzira na vraćanje sliči figurativnog karaktera, figuru prihvatali samo onda ako ona svojom antropomorfijom služi jednoj drugaćoj umetničkoj ideji. Inače, skulptura je zadržala uopštene oblike na nivou odnosa masa i nefigurativnog zaključivanja, kaže likovni kritičar Đorđe Jović, predsednik i koordinator izložbe.

SUSRETI POD KROŠNJAMA

Ova izložba prepoznatljiva je i po nameni: obuhvata skulpture u slobodnom prostoru i one kamernog karaktera. Tako su se dela jugoslovenskih vajara našla u galeriji Centra za kulturu, gradskom parku i na još nekim mestima. Omiljeni »krug« u »zelenom parku«, pod krošnjama drevnih stabala, gde munjevitno odrastaju generacije srednjoškolaca ne remeteći mir i meditaci-

je penzionera, bio je ovih dana mesto i drugačijih doživljaja i susreta. Na lepotu, malom prostoru preko puta galerije, Pančevci su se družili i razgovarali s osobinom i neponovljivim svetovima koje su umetnici udahnuli svojim delima.

Pančevci su bili i poslovni, i gostoljubivi. Obezbeđen je prevoz svih eksponata do Pančeva i nazad. Svi umetnički radovi su osigurani (njihova vrednost procenjena je na milijardu starih dinara). Pet vajara je dobito nagrade. Tri ravnopravne dobili su: Milija Nešić (Beograd), Dušan Džamonja (Zagreb) i Ivan Kožarić (Zagreb), četvrtu nagradu dele Duba Sombolac (Ljubljana) i Mustafa Skopljak (Kotor Varoš).

Izložba je ostavila i još jedan trag — štampan je i veoma bogat katalog s reprodukcijama skulptura, a o autorima, stanju skulpture u nas i vajarskim streljnjima i dostignućima u pojedinim sredinama pisali su najbolji poznavaoći ove umetnosti.

Prvi jugoslovenski skup vajara bio je i dogovor za buduća viđenja. Najznačajniji vajari srećе se za dve godine, jer ova manifestacija treba da preraste u bijenale jugoslovenske skulpture.

NOVI ZVUK — PIJS

Posle BITEF-a, FEST-a, BEMUS-a itd., preko, tamo gde još dopriši senke beogradskih oblakodera, prvi put čula se reč — PIJS (Pančevačka izložba jugoslovenske skulpture). Tako bi počela i razvijala se malopančevačka priča o ovom događaju. Priča kao i svaka o onome šta se dešava nečemu novom kad čini prve korake. Istina, niko u Pančevu nije osporio svršinsnosti utemeljenja jedne ovakve kulturne manifestacije, ali poneko uho bilo je preosetljivo na ovaj (novi) »zvuk«. Postavilo se samo pitanje prioriteta kulturnih potreba. Tek, na stranicama »Pančevača« ostalo je zabeleženo kako je jugoslovenska skulptura prešla preko mosta na Tamšu. Javila se dilema da li je ovom gradu potreban ovakav umetnički program kad se zna da on ima samo jednog vajara, Božidara Jovovića (a malo ih je i u Vojvodini), izračunato je da su se za te pare mogla kupiti dva ateljea (tridesetak mlađih slikara ih očekuje), rečeno je da prednost ima pejzaž (on se dublje ukorenio na ovom tlu), posumnjalo se da sredstva za ovu manifestaciju nisu veća nego što se kaže za javnost, itd. Pančevo je učinilo to što je učinilo — naporan, ali odvažan korak, a ovim detaljima oko njega — priči o jednoj od gradskih kapija — obradovaće se neki budući istraživač kulturnih zanimljivosti u njegovoj istoriji, posebno kad ukapira da su neki od čuvara kapije bili i zanimljivi slikari! Ali, vratimo se u vreme sadašnje.

— Na jednom mestu, tako reći jednim pogledom, možemo da obuhvatimo skoro sve ono što se u jugoslovenskoj skulpturi dogodilo za poslednjih deset godina. Značaj izložbe je mnogostrukt i dalekosežan... Kad smo počinjali s likovnom kolonijom »Deliblatski pesak«, nije bilo mnogo snaga, a Pančevo je danas grad bogate likovne kulture i velikog nemira. Ovo je retka prilika da se ljudi upoznaju s kontinuitetom jedne tradicije u jugoslovenskoj skulpturi, ali i veliki izazov za potencijalne kreativne snage, neka kaže Milenko Prvački, slikar, član Umetničkog saveta izložbe, na kraju priče u kojoj se okupilo sto vajara.

POJAVE

RĐAVA, TUŽNA BESKOНАЧНОСТ JEDNOG TE ISTOG

(Književna kolonija Društva književnika Vojvodine u Kanjiži)

Piše: Milan Dundžerski

Dijagnoza Društva književnika Vojvodine predstavlja dužačak spisak bolesti ili, bolje reći, jedan složeni sindrom koji je uglavnom svakom članu Društva poznat, jer ga živi, a dakako i onima koji su na razne druge načine za njega zainteresovani. Razloge da se o DKV govorи, povodom ovogodišnje književne kolonije u Kanjiži, treba, pre svega, tražiti u činjenici da se stanje, povodom nekih bitnih pitanja, bitno ne menja već duže vreme, a, s druge strane, ta jedna te ista pitanja nesrećno se provlače i kroz tematske razgovore koji su sastavni deo rada svih dosadašnjih kolonija.

Imunitet od ponavljanja nerešenih pitanja Društva književnika nije stekao ni ovogodišnji razgovor o književnostima u Vojvodini u poslednjoj deceniji (tokovi, pojave, tendencije, časopisi i knjige). Zbog toga, a, dobrim delom, i zbog nepripremljenosti većeg broja učesnika i sudionika književnog života u Vojvodini, razgovori na predloženu temu su protekli odveć »spontano«, ne popunivši ni okvirne moguće slike protekle decenije. Vidljiviji napor da se osmisi deo teme u razgovorima pruženi su delimično u tekstovima o satiri i poeziji na slovačkom jeziku. Tako je Andelko Erdeljanin u humorom tonu sabrao rezultate i stanje u svetu satire ističući, pre svega, slab plasman satiričara na rang-listi »ozbiljnih« izdavačkih kuća.

Na primerima knjiga Benke, Dudoka, Demaka i Klačika, Mihađlo Đuga je proteklu deceniju slovačke poezije u Vojvodini interpretirao u kontekstu tradicije. Podrazumevajući pod ovim pojmom i pesnički prostor koji je prethodna generacija proširila svojim tekstovima u ovoj literaturi, Đuga u jednom komparativističkom maniru ustanovljava da najnovije pesničke pojave svoj oslonac nalaze u tradiciji — koju, pak, kroz nov senzibilitet i reinterpretaciju obogaćuju, otvarajući mogućnost drugaćim pesničkim izrazima.

Za »nesrećan pojam« tradicije vezane su i opaske Joce Mihađlovića povodom nedovoljno zapaženih i slabo vrednovanih projekata u objavljuvanju narodnog stvaralaštva na jezicima naroda i narodnosti u Vojvodini. Kažemo »nesrećan pojam«, jer mu se u opoziciji u sličnim prilikama sve češće nameće pojam avangarde. Nameće utoliko što se iz ove lažne opozicije ne da shvatiti, u svojoj celovitosti, nijedan od njih. Razgovori u Kanjiži su bar nagovestili da ne bi bilo izlišno uvek iznova predločavati šta se pod jednim i drugim pojmom podrazumeva. Poesija u Vojvodini je, naime, imala tu ne-sreću da se u njenom krilu i na njenom terenu vodi jedan sporadičan i beščutan rat oko avangarde. Homeofonski žal za avangardom improvizovan je i u Kanjiži, od strane Vujice Rešina, Vojislava Despotova i, verovatno, Zorana Jovanova. U maniri novokomponovane muzike, Tucić je, »u svom žalu za prošlim godinama«, iz same složenice avangarde operisao njenim drugim delom — garda. To je doveo do zaključka da u protekloj deceniji, predstavnici i rezultati avangardne delatnosti nisu dobili zaslужenu verifikaciju, te da su, s druge strane, njene rezultate prisvojili drugi. Isto tako, razmišljanja iza ograde garde, dovele su do paušalne tvrdnje da su ostali rezultati pesništva dovedeni u pitanje već samom činjenicom da su svi ostali tekstovi oveć slični jedini drugima, dakle, da su ujednačeni u kvalitetu i izrazu. Napokon iz pozicije avangarde, zaključuje se da je najveći rezultat i najznačajnija karakteristika proteklih 10 godina u razvoju literatura — njena socijalizacija. Pri tome se kao primer navodi, »između ostalog«, podatak o izlaženju »časopisa« u tiražu od po 15 primeraka.

Despotov je, uglavnom, nastojao ustvrditi šta je to napred-avant. Dakle, operisao je u prostoru prvog dela složenice »avangarda«. Ovako (sinhrono) interpretirana pitanja umetnosti i poezije vodila su Despotova od stavljanja primedbi na ponavljanja određenih projekata, dakle, na njihovo »kašnjenje«, pa do pokušaja predločavanja šta bi sada, odnosno ubuduće, mogao biti sadržaj avangarde.

Družih glasova i pokušaja celovitijeg sagledavanja pitanja vezanih za datu temu nije bilo. Osim uzgredne evokacije imena nekolicine pisaca i zapaženijih nagrada koje su dodeljene priznom stvaralaštvu, a koje je za razgovor ponudio Boško Ivkov — više se reči i priloga o sedamdesetim nije čulo. Pomenimo i to da je Magda Simin, povodom stanja u dramskoj literaturi, govorila o nezainteresovanosti izdavačkih kuća za ovaj književni rod, kao i nedostatku kritike koja bi pratila njena dostignuća. Reč o odsustvu književnokritičke misli bila je lajtmotiv celokupnih razgovora i svih njenih učesnika. Doduše, ova konstatacija se celim tokom razgovora i podrazumevala, jer relevantnijeg pokušaja da se sagledaju proteklih 10 godina, uglavnom, nije ni bilo. Tako razgovori nisu pružili mnogo povoda ni onima koji će pisati o njima. Verujemo da će svaka informacija od preko jedne šlajfne o razgovorima u Kanjiži biti dopunjena već prema sklonostima i ambicijama novinara, podgrevanjem generacijske euforije impresijama s ponoćnih pijanki, itd., dajući mogućim interesentima i čitaocima podatke koji se ne tiču niti Društva, niti literature. Jer, napokon, atmosfera mora biti i tamo gde je nema. Nje je doista i bilo, ali na drugoj strani, u pokretanju organizacionih pitanja, u razmatranju uslova u kojima Društvo i njegovi članovi rade i dr. Dakle, u onome što je pomalo pretenciozno naslovljeno kao:

DIJAGNOZA DRUŠTVA KNJIŽEVNIKA VOJVODINE.

Reč je, u stvari, o pitanjima koja se u nedogled ponavljaju i na koja se, ipak, čeka odgovor. Pitanje prostorija Društva je jedno od prvih i hroničnih oboljenja. Nema veće ironije od činjenice da je Društvo književnika Vojvodine podstanar u Književnoj zajednici. Više od godinu dana je prošlo od donetih zaključaka o ovom i dr. aktuelnim pitanjima, s predlogom mera za njihovo rešavanje. Od tog vremena, kada su predstavnici Društva i predsednik Izvršnog veća Skupštine SAP Vojvodine Nikola Kmežić formulisali pomenutu predlog mera, pa do danas, nije nađeno odgovarajuće rešenje o smeštaju i prostorijama. Nosiocima poslova teško da se može staviti prigovor da ne uvidaju važnost prostorija za rad Društva. Ovaj problem je bitan, pogotovo ako imamo na umu u kakvim uslovima DKV prima strane goste i koliko je onemogućeno u pružanju uslova za upoznavanje i zbiljavanje pisaca i preodilaca literatura koje se u Vojvodini stvaraju i prepliću. Međutim, isto tako je neverovatno da u Novom Sadu za Društvo ne postoji odgovarajući prostor.

Noćana avitaminosa postala je, takođe, simptom svih onih koji uporno štampaju knjige ili tekstove i koji se još (zar ih ima) nadaju da će primiti i odgovarajuću materijalnu nadokna-

du za to. Već su uočljive i kontraindikacije: štampanje i samostalno izdavanje knjiga. Naravno, ovde se ne misli isključivo na one pisce i varošce koji nemaju estetskih predispozicija da »redovno« objave knjigu. Samoupravni sporazum, koji bi trebao da garantuje uslove za uskladivanje položaja pisca s društveno-ekonomskim i samoupravnim položajem ostalih radnika u proizvodnji, po svemu sudeći, neće biti potpisani ni u ovoj godini — kako je to u pomenutim zaključcima predviđeno. Materijalne teškoće, koje su u proteklo vreme ozbiljno dovele u pitanje i redovnu delatnost izdavačkih organizacija, časopisa i listova, one moguću iste da se jave kao potpisnici ovog društvenog sporazuma. Tako će, bez pomoći šire društvene zajednice, uskladivanje društveno-ekonomskog položaja pisaca u Vojvodini s položajem pisaca u drugim republikama još dugo biti daleko od svoje materijalizacije.

Da su pisci realni i da traže »nemoguće« potvrđuje i činjenica da se kao zasebna tema razgovora u Kanjiži pojavilo pitanje o pokretanju lista Društva književnika Vojvodine. Realni su utoliko što bi list za pitanja literature i umetnosti, kulture i kulturne politike, popunio jednu ozbiljnu prazninu koja se oseća u informisanju iz ove oblasti na teritoriji Vojvodine. Njime bi se dobila aktualnost koju časopisi ne mogu imati, a sačuva bi se nivo i raznovrsnost na koju dnevni listovi ne mogu pretendovati. Da je zahtev nemoguće pokazuju činjenice da i ne manje važna pitanja (prostorije, ekonomski status pisaca itd.) Društvo nije moglo dovesti do prihvatljivog rešenja. Ipak, finansijski optimizam nekoliko učesnika ovog razgovora doveo je do stvaranja predloga da se ispitaju realne mogućnosti za izlaženje lista. Takođe, Društvo će u zamenu za eventualne publikacije, knjige i sl. izdati jednu panoramu književnosti u Vojvodini. Panorama bi trebalo da se štampa na francuskom jeziku. Posle antologije poezije na engleskom jeziku, ovo bi bilo drugo obraćanje stranom čitaocu za poslednjih deset godina. U isto vreme, nije se pojavila nijedna antologija pisaca iz Vojvodine na srpskohrvatskom jeziku koja bi svojom promišljenosti našla mesto u jugoslovenskim okvirima. Naravno, ovde se ne dovodi u pitanje potreba prevođenja na svetske jezike i upoznavanja drugih s dometima i tendencijama literatura u Vojvodini. Obrnuto: dovodi se u pitanje koliko su ova dva projekta u mogućnosti da autentično predstave književno stvaralaštvo u Vojvodini. Antologija »Pesnici Vojvodine«, štampana na više jezika i na engleskom, moguće interesentu je dostupna, dok, povodom »panorame«, spominjemo tek činjenicu da je organizacioni odbor ovoga projekta, uz nekoliko odbijanja predloženih sastavljača, na kraju, ipak, našao autora izbora za poeziju koja se piše na srpskohrvatskom.

Upoznavanje s mogućom slikom literature u Vojvodini i Jugoslaviji, stranim piscima i publici je omogućeno i kroz boravke stranih pisaca na festivalima i književnim susretima kod nas, kao i odlaskom grupa književnika iz naše zemlje u države potpisnice sporazuma o međunarodnoj saradnji. U Kanjiži, povodom ovog pitanja, bilo je ispostavljeno nekoliko primedbi. Osnovno je da članovi nisu informisani o tome ko, gde i zašto putuju. Ovo nezadovoljstvo, uz tvrdnju pojedinih učesnika razgovora da se li prevodenje knjiga s jezika narodnosti odvija po sticaju okolnosti, uz već spomenuti lajtmotiv o odsustvu književnokritičkih merila u literaturama Vojvodine — bilo je, ujedno, i izražavanje sumnje u mogućnost da se slika stanja te iste književnosti autentično artikuliše i književno-estetskim merilima. To bi značilo da su široki otvoreni vrata za infekcije od vanumetničkih merila i za klanovske epidemije. Pitanje vrednovanja ponavlja se i prilikom dodela nagrada. Uz Brankovu nagradu, Društvo je pre dve godine ustanovilo drugu nagradu, za koju konkuriraju sve objavljene knjige pisaca iz Vojvodine. Time je Društvo sebi obezbedilo još jednu ulogu sudionika i postavilo pred svoj žiri obavezu da pregleda godišnju produkciju i da valjano promišli i obrazloži svoje stanovište o nagrađenim delima. Koliko će na tom putu uspeti da se sačuva i odbrani od primedbi koje su drugim povodima ovde pomenute, ostaje skoroj budućnosti da dà odgovor. Korene izvesnog pesimizma, koji se red po red nameće na kraju, ne treba tražiti tek u sumnji u kompetentnost mogućeg žirija, nego češće u voljnosti nekih pojedincima da učestvuju u promišljanju literature u Vojvodini. No, u svakom slučaju, moralno bi se zaključiti da se pokazuje malo volje u ovom teškom i problematičnom poslu da »jedna« literatura doseđe do moguće tačke samoosvešćivanja.

Saopštenje uredništva

Umesto dva redovna broja (oktobarski i novembarski), zbog nedostatka sredstava i delimično povećanog obima pojedinih svezaka u tekućoj godini, primorani smo da štampamo dvobroj oktobar—novembar. Na ovaj potez uredništvo se odlučilo isključivo zbog činjenice da bi POLJA izbegla finansijske poteškoće i da ne bi još više ugrozila svoj ionako složen materijalni položaj.

Nadamo se da će čitaoci s razumevanjem prihvati naše razloge, utoliko pre što u ovom godištu neće biti smanjen ukupan broj stranica časopisa.